

PÄÄKIRJOITUS

Tulisipa lisää tyttöjä!

Marja-Liisa Halko

“Tulee pelkkiä tyttöjä”, totesi taloustieteen professori muutama viikko sitten Oulun yliopiston kahvilassa, kun keskustelimme pääsykokeiden poistumisesta ja todistusvalintaan siirtymisestä. Helsingin yliopistossa taloustieteen uudet opiskelijat valittiin ylioppilastodistuksen arvosanojen perusteella ensimmäisen kerran vuonna 2017. Tuolloin hakijoista oli naisia 40 % ja hyväksytyistä 30 %. Tänä vuonna hakijoista oli naisia 42 %, eli suurin piirtein saman verran kuin viime vuonna. Valintaprosessi on kesken, joten hyväksytyjen sukupuolijakaumaa ei vielä tiedetä. Kymppin tytöt eivät kuitenkaan vallanneet taloustieteen opiskelijapaikkoja Helsingin yliopistossa viime vuonna, joten tuskin niin käy tänäkään vuonna.

Suomessa taloustiede ei houkuttele yhtä paljon nuoria naisia kuin miehiä, ja sama ilmiö

näky muissakin maissa. Yhdysvalloissa vuonna 2016 vain 35 prosenttia taloustieteen pääaineopiskelijoista oli naisia – suunnilleen yhtä paljon kuin 1980-luvun alussa (Wolfers 2018). Samoihin aikoihin englantilaisista taloustieteen kandidaton opiskelijoista ainoastaan 27 % oli naisia (Crawford ym. 2018). Koska naisten osuus jo taloustieteen kandidaton opiskelijoista on pieni, niin ei ole ihme, että naisten osuus yliopistojen vakituisista taloustieteen opettajista ja tutkijoista on todella pieni. Esimerkiksi Yhdysvalloissa tohtorikoulutusta tarjoavissa yliopistoissa taloustieteen professoreista vain 14 % on naisia (Wolfers 2018). Pohjoismaissa tilanne on samansuuntainen. Tukholman yliopiston taloustieteen laitoksella työskentelee 17 professoria, joista 4 on naisia, ja vastaavat luvut Oslon yliopistosta ovat 21 ja 2.

Suomessa tilanne on vielä karumpi. Omilta opiskelua ajoiltani 1980-luvun lopulta ja 1990-luvun alusta muistan, että olihan siellä opettajien joukossa ehkä joskus jokunen hassu nainen, ja viime keväänä heräsin siihen, että olen itse nyt tuo ainoa hassu nainen. Olen Helsingin yliopiston taloustieteen oppiaineessa ainoa vakituksessa työsuhteessa ja opetus- tai tutkimustehtävissä työskentelevä nainen. Taloustieteessä mikään ei siis ole liki 30 vuodessa muuttunut, vaikka naisten osuus Helsingin yliopiston opiskelijoista on kivunnut jo lähelle 70 prosenttia.

Miksi taloustiede ei kiinnosta naisia? Englantilaisella aineistolla tehdyn tutkimuksen mukaan aiemmat opinnot tai odotukset koulutukseen liittyvistä tulevista taloudellisista tuotoista eivät kokonaan selitä sukupuolten välistä eroa kiinnostuksessa taloustieteeseen (Crawford ym. 2018). Nuorilla saattaa ylipäätään olla virheellinen käsitys taloustieteestä. He saattavat kuvitella, että taloustiede liittyy pääsääntöisesti rahaan. Taloustieteen laaja-alaisuus selviää vasta yliopisto-opiskelijoille. Nuorilta naisilta puuttuu roolimalleja. Talouteen liittyvät asiat niin mediassa kuin oppikirjoissakin yhdistetään tyypillisesti miehiin. Koulussa nuorten naisten ei oleteta olevan kiinnostuneita matemaattisista aineista. Juuret naisten ali-edustukselle matemaattisissa aineissa yliopistokoulutuksessa saattavatkin löytyä jo sitä edeltävästä koulutuksesta (Ceci ym. 2014).

Naisten uraputki taloustieteessä saattaa vuotaa eri kohdista myös, koska naiset reagoivat palautteeseen eri tavalla kuin miehet. Esimerkiksi Mayo ym. (2012) tutkivat MBA-opiskelijoiden käsitystä omista johtamiskyvyistään ja niiden muuttumista muilta opiskelijoilta saadun palautteen perusteella. Sekä nais- että miesopiskelijat olivat aluksi hyvin luottavaisia

omien kykyjensä suhteen. Miehillä luottamus säilyi palautteesta huolimatta, kun taas naiset mukauttivat omaa käsitystään johtamistaidoistaan vastaamaan muiden opiskelijoiden käsitystä. Naiset ovat miehiä herkempiä ympäristönsä sosiaalisille vihjeille ja herkemmin reagoivat niiden mukaisesti (Croson ja Gneezy 2009). Jotain vastaavaa saattaa tapahtua esimerkiksi taloustieteen opintojen matematiikan opintoihin keskittyvässä alkuvaiheessa.

Miksi naisten pitäisi opiskella taloustiedettä?

Nuorten naisten ja nuorten miestenkin pitäisi kiinnostua taloustieteestä, koska talous koskettaa jokaisen elämää ja jokaista elämänalaa ja taloustieteen opiskelu antaa hyvät välineet talouden ymmärtämiseen. Lisäksi taloustieteen koulutus työllistää hyvin ja hyväpalkkaisein töihin. Monet taloustieteestä valmistuneet päätyvät töihin, jotka liittyvät politiikkalinjausten valmisteluun ja toteuttamiseen. Mitä vähemmän valmistuneissa on naisia sitä vaimeammin heidän äänensä politiikan valmistelussa ja toteutuksessa kuuluu. Naiset saattavat politiikan valmistelussa painottaa eri asioita kuin miehet, joten naisten vähyys voi johtaa myös näkemysten vähyteen (Maya ym. 2018).

Näkemysten vähyys tai tutkimusteemojen kapea-alaisuus on puute myös yliopistoissa, joten tutkijan urasta pitäisi pystyä tekemään naisille aiempaa houkuttelevampi vaihtoehto. Suomessa tutkimuslaitokset, ministeriöt ja pankit ovat kyenneet hyvin houkuttelemaan naisekonomisteja riveihinsä. Houkuttelevien muiden vaihtoehtojen vuoksi naiset ehkä helposti lähtevätkin tohtoriksi valmistumisen jälkeen pois yliopistoista.

Tänä päivänä väitöksen jälkeen tutkijan pitäisi myös olla valmis lähtemään kansainvälisille työmarkkinoille, mikä voi olla esimerkiksi perhesyistä naisille hankalampaa kuin miehille. Yliopistojen ulkopuoliset työnantajat voivat olla myös perheen näkökulmasta helpompia vaihtoehtoja vastavalmistuneelle tohtorille. Yliopistoissa työ on epävarmaa ja työsuhteet nuorilla tutkijoilla usein määräaikaista. Lisäksi yhdysvaltalais tutkimuksen mukaan työt saattavat hyötyä koululuokista, joissa on vain tyttöjä, mutta pojille opiskelu poikalukiossa on haitaksi (Crawford ym. 2018). Ehkä sama pätee myös aikuisten miesten “koululuokkiin”, minkä vuoksi työ miesvaltaisessa yhteisössä ei suuresti houkuttele naisia.

Mikä minut on saanut pysymään yliopistotutkijan uralla? Tutkijan työssä on paljon hyviä puolia. Pidän siitä, että tutkimus- ja opetustyö yliopistossa on haastavaa. Rakastan niitä (harvinaisia) hetkiä, jolloin joku solmu tutkimuksessa aukeaa. Asiat kirkastuvat ja tieto siitä, että projekti etenee, valtaa mielen. Tulee voittajaolo. Lisäksi tutkimus- ja opetustyössä yliopistossa olen suurelta osin itse itseni johtaja ja motivaattori sekä usein myös pahin kriitikko, mikä tekee työstä välillä todella turhauttavaa mutta samalla myös vaativaa ja mielenkiintoista.

Vaikka pidän tietenkin myös kovasti taloustieteestä, tutkijan työn hyvät puolet eivät liity pelkästään oppiaineeseen vaan koskevat yliopistotutkijan työtä yleisemminkin. Tutkijan työn huonoimmat puolet puolestaan liittyvät taloustieteeseen ja oppiaineessa helposti omaksettavaan kulttuuriin. Princetonin yliopiston professorin Anna Casen lailla inhoan “*aggressiivista, muiden kustannuksella tapahtuvaa kunnianhimoista kulttuuria*”, jota oppiaineessa usein ihannoidaan ja edistetään (Varathan 2017). Kun Caselta haastattelussa kysyttiin, mi-

ten aggressio ilmenee, hän vastasi: “*In seminars. When I go to seminars in other disciplines, the tenor of the seminars tends to be a lot less about scoring points and a lot less about trying to nail the speaker to the blackboard. I think that women oftentimes don’t respond as well to that as men do.*” (Clement 2017). Kuulostaa kovin tutulta, mutta onneksi merkkejä tuon kulttuurin muuttumisesta on jo olemassa.

Aggressiivista kulttuuria voi aina yrittää karttaa tai jopa itse muuttaa, mutta paljon vaikeampaa on vältellä naisten tutkijanuraan liittyviä salakavaliala karikoita. Erin Hengel tutki, soveltavatko vertaisarvioijat ja taloustieteellisten lehtien toimittajat korkeampia standardeja naisten kuin miesten kirjoittamiin teksteihin (Hengel 2017). Aineistona hänellä oli 9123 abstraktia tutkimuksista, jotka oli julkaistu taloustieteen arvostetuimmista lehdissä¹. Tulosten mukaan naiskirjoittajien abstraktit ovat 1–6 prosenttia luettavampia kuin miesten, mutta heidän tekstinsä viettävät kuusi kuukautta pidempään vertaisarvioinnissa kuin miesten. Tulokset siis viittaavat siihen, että naiset käyttävät tai joutuvat käyttämään miehiä enemmän aikaa tekstiensä hiomiseen, jota muuten voisi käyttää tuottavammin uusiin tutkimusprojekteihin.

Naisten ei myöskään kannattaisi kirjoittaa yhteisartikkeleita, ei ainakaan miesten kanssa. Heather Sarsons tutki yhteisartikkeleiden kirjoittamisen yhteyttä yliopistouralla etenemiseen ja havaitsi, että naisilla erityisesti miesten kanssa yhteisartikkeleiden kirjoittaminen pienensi heidän vakinaistamisensa todennäköisyyttä (Sarsons 2017). Miehillä vastaavaa vaikutusta ei ollut. Lisäksi erityisesti nuoret naisopettajat saattavat saada järjestelmällisesti

¹ *American Economic Review, Econometrica, Journal of Political Economy ja Quarterly Journal of Economics.*

huonompia opetusarvioita kuin heidän miespuoliset kollegansa (Mengel ym. 2018).

Eniten keskustelua kuitenkin on herättänyt Alice Wun palkittu lopputyö Berkeley-yliopistossa Kaliforniassa (Wu 2017). Lopputyössään Wu tutki, kuvaavatko ja arvioivatko akateemiset henkilöt naisia ja miehiä eri tavalla päivittäisissä keskusteluissa, jotka tapahtuvat anonyymisti verkossa. Aineiston hän keräsi *Economics Job Market Rumors* -foorumilta (EJRM)², jossa anonyymisti jaetaan kunkin vuoden palkkauskierrukseen liittyviä tietoja ja juoruja työhakemuksista ja hakijoista. Yhdistämällä tekstianalyysi- ja koneoppimismenetelmiä sekä ekonometriaa Wu osoitti, että naisiin ja miehiin liittyvät keskustelut poikkeavat foorumilla radikaalisti toisistaan. Naisiin liittyvää keskustelua parhaiten ennustivat sellaiset sanat kuin *hotter, lesbian, bb, sexism, tits, anal, marrying, feminazi, slut*. Monet miehiin liittyvää keskustelua parhaiten ennustavat sanat puolestaan liittyivät akateemisuuteen tai ammatillisuuteen, kuten *austrian, mathematician, adviser, wharton*. Ulkonäköön ja seksuaalisuuteen liittyviä sanoja miesten listalla oli erittäin vähän.

Vaikka ERJM:n keskustelut ovat anonyymejä, jolloin keskustelijoiden akateemista taustaa tai esimerkiksi sukupuolta ei tiedetä, taloustieteilijöiden merkittävin ammatillinen yhdistys, *American Economic Association* (AEA), otti tutkimustulokset vakavasti ja asetti komitean pohtimaan tilannetta. Tammikuussa 2018 yhdistys julkaisi nettisivuillaan ammatillisen käyttäytymisen periaatteista taloustieteessä ehdotuksen, jossa vaaditaan yhtäläisiä mahdollisuuksia ja yhtäläistä kohtelua kaikille taloustieteilijöille ikään, sukupuoleen, rotuun tai muuhun taustaan

katsomatta sekä korostetaan, että taloustieteilijöillä on sekä yksilöllinen vastuu toiminnastaan että kollektiivinen vastuu vastuullisen käyttäytymisen edistämisestä taloustieteessä (AEA 2018).

Mitä pitäisi tehdä, jotta vuotoja naisten uraputkessa taloustieteessä voitaisiin vähentää? Aivan aluksi AEA:n ehdottamat ammatillisen käyttäytymisen periaatteet tulisi ottaa vakavasti ja niitä tulisi noudattaa. Sen lisäksi salakavalat karikot naisten tutkijanuralla tulisi ensin tunnistaa, mitä onkin jo tehty, sen jälkeen tunnustaa ja lopuksi pyrkiä poistamaan. Käyttämistaloustieteilijä Iris Bohnet (2016) tarjoaa mainiossa kirjassaan *What works: Gender equality by design* ratkaisuksi ennakkoluulojen ja puolueellisuuden tietoista karsimista organisaatioista, koska se on helpompaa kuin niiden karsiminen ihmisistä. Kirjassaan Iris Bohnet antaa esimerkkejä muun muassa roolimalleista ja niiden muuttamisen tärkeydestä, sosiaalisten normien muokkaamisesta sekä päätöksenteon ja informaation läpinäkyvyyden tarpeellisuudesta muutoksen ajureina.

Professori Oulun yliopiston kahvilassa oli huolissaan poikien pärjäämisestä yliopistojen uudessa valintajärjestelmässä. Taloustieteen naisistumisesta ei kuitenkaan tarvitse olla huolissaan, sillä kansainväliset trendit eivätkä Suomen tilastotkaan näytä siltä, että tytöt lähiaikoina valtaisivat taloustieteen opiskelijapaikat. Ennemmin professorin ja meidän muidenkin kannattaisi kuitenkin toivoa, että entistä useampi nuori nainen kiinnostuisi taloustieteestä ja että he opiskelijoina tuntisivat oppiaineen omakseen ja tutkijakoulutettavina eläisivät jo sellaisessa työ- ja tutkimusympäristössä, joka saisi edes osan heistä kiinnostumaan myös tutkijan ja yliopisto-opettajan urasta.

* * *

² <https://www.econjobrumors.com/topic/about-ejmr>.

Tähän kirjoitukseen päättyy kymmenvuotinen urani *Kansantaloustieteellisen aikakauskirjan* toimituksen jäsenenä. Kiitän lukijoitani mielenkiinnosta ja toimituksen jäseniä sekä päätoimittajia Matti Pohjolaa ja Antti Suvantoa hyvästä yhteistyöstä. □

Kirjallisuus

- AEA (2018), “Draft AEA Code of Professional Conduct”, <https://www.aeaweb.org/resources/member-docs/draft-code-of-conduct> (viitattu 6.4.2018).
- Bohnet I. (2016), *What works: Gender equality by design*, The Belknap Press of Harvard University Press.
- Ceci S. J., Ginther D. K., Kahn S. ja Williams W. M. (2014), “Women in Academic Science: A Changing Landscape”, *Psychological Science in the Public Interest* 15: 75–141.
- Clement D. (2017), “Interview with Anne Case: Princeton economist on the cost of AIDS in South Africa, “deaths of despair” in the U.S. and women in economics”, *The Region*, Federal Reserve Bank of Minneapolis, <https://minneapolisfed.org/publications/the-region/interview-with-anne-case> (viitattu 6.4.2018).
- Crawford C., Davies N.M. ja Smith S. (2018), “Why do so few women study economics? Evidence from England”, Royal Economic Society, <http://www.res.org.uk/SpringboardWebApp/userfiles/res/file/Womens%20Committee/Publications/why%20do%20so%20few%20women%20study%20economics,%202018.pdf> (viitattu 6.4.2018).
- Crosan R. ja Gneezy U. (2009), “Gender differences in preferences”, *Journal of Economic Literature* 47: 448–74.
- Hengel, E. (2017), “Publishing while Female. Are women held to higher standards? Evidence from peer review”, Cambridge Working Papers in Economics 1753, Faculty of Economics, University of Cambridge.
- May A. M., McGarvey M. G. ja Kucera, D. (2018), “Gender and European economic policy: A survey of the views of European economists on contemporary economic policy”, *Kyklos* 71:162–183.
- Mayo M., Kakarika M., Pastor J.C. ja Brutus S. (2012), “Aligning or inflating your leadership self-image? A longitudinal study of responses to peer feedback in MBA teams”, *Academy of Management Learning & Education* 11: 631–652.
- Mengel F., Sauermann J. ja Zölitz U. (2018) “Gender Bias in Teaching Evaluations”, *Journal of the European Economic Association*, jvx057, <https://doi.org/10.1093/jeea/jvx057> (viitattu 6.4.2018).
- Sarsons H. (2017), “Recognition for Group Work: Gender Differences in Academia”, *American Economic Review* 107: 141–145.
- Varathan P. (27.12. 2017), “A Princeton economist has a theory for why there are so few women in economics”, Quartz, <https://qz.com/1165891/why-there-are-so-few-women-economists-according-to-princeton-economist-anne-case/> (viitattu 6.4.2018).
- Wu, A. (2017), “Gender Stereotyping in Academia: Evidence from Economics Job Market Rumors Forum”, SSRN, <https://ssrn.com/abstract=3051462> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3051462> (viitattu 6.4.2018).
- Wolfers J. (2018), “Why women’s voices are scarce in economics?”, *New York Times* 2.2.2018, <https://www.nytimes.com/2018/02/02/business/why-womens-voices-are-scarce-in-economics.html> (viitattu 6.4.2018).